

Карпов Олександр Никифорович –
здобувач кафедри криміналістики
Київського національного університету
внутрішніх справ

Правові основи екстрадиційного арешту

У статті розглянуто основні аспекти здійснення процедури екстрадиційного арешту в Україні та за кордоном. Визначено шляхи вдосконалення нормативно-правового забезпечення та практики здійснення екстрадиційного арешту.

Ключові слова: запобіжні заходи, екстрадиційний арешт, екстрадиційне затримання, міжнародний розшук, екстрадиція, ордер на арешт, Міжнародна Організація Кримінальної Поліції – Інтерпол, повідомлення Інтерполу, міжнародні розшукові циркуляри.

Визначаючи правові основи екстрадиційного арешту, слід зазначити, що він є складовою та невід’ємною частиною інституту екстрадиції у кримінально-процесуальному та міжнародному праві. Екстрадиційне затримання та арешт є умовно кажучи, “передекстрадиційним” етапом співробітництва держав у протидії злочинності й полягає у тому, щоб забезпечити можливість надіслання запиту про екстрадицію дипломатичними каналами, що може тривати досить довго й унеможливити переховування підозрюваних та обвинувачених від органів слідства та суду у цей час. Практика застосування такого заходу, як екстрадиційний арешт має довгу історію, до другої половини XIX століття у світі не було жодної міжнародної угоди або кримінально-процесуального закону, який би давав визначення екстрадиційного (тимчасового, попереднього) арешту. Науковці, які досліджували проблеми екстрадиції у ті часи, не згадували у своїх працях екстрадиційний арешт, зокрема, у дослідженнях видатних вчених-міжнародників Семюеля Спіра “Міжнародне екстрадиційне право” 1879 року, Едварда Кларка “Трактат екстрадиційного права” 1867 року, Джона Мура “Трактат про екстрадицію та міжнародні зобов’язання” 1891 року, а також у праці “Право та практика екстрадиції” 1903 року під авторством Г. Бірона та К. Чалмерса немає жодної згадки про існування інституту екстрадиційного арешту [1, 2, 3, 4]. У більш пізніх роботах зарубіжних вчених, наприклад робота Ф. Пігго “Екстрадиція: закон та його застосування відносно обвинувачених” 1910 року також не містить визначення екстрадиційного арешту [5]. До сказаного вище слід додати, що екстрадиційний арешт не був передбачений жодною міжнародною угодою про видачу злочинців, наприклад, Лондонський договір 1794 року, укладений між США та Великобританією, проголошував лише те, що обидві країни будуть доставляти злочинців для здійснення правосуддя над ними [6].

Але у час бурхливого розвитку транспортної галузі та “прозорості кордонів”, особливо між Європейськими країнами, під час здійснення довготривалих та бюрократичних екстрадиційних процедур часто виникали випадки, коли підозрюваний мав достатньо часу, щоб переховатися від органів слідства і суду. На цьому, зокрема, у 1868 році наголошував керівник Лондонської поліції Т. Генрі, який зазначав: “Проблема полягає у тому, що за той час поки країни узгоджують питання видачі екстрадиційного ордеру щодо особи, яка розшукується

правоохоронними органами запитуючої країни, ця особа не обмежена у тому, щоб переховатися в іншій країні, скажімо, у США, чи Бельгії” [7, с. 155].

Першу спробу до вирішення цієї проблеми було запроваджено у Великобританії шляхом прийняття “Екстрадиційного акту” від 1870 року, стаття 8 якого визначає, що за мотивованим ордером на арешт, надісланим поліцейським управлінням зарубіжної країни, який видано державним секретаріатом, та наданням відповідних доказів, підозрювану особу може бути затримано та піддано арешту.

Остаточню таку проблему було вирішено лише у 20-х роках ХХ століття, а саме, на тому самому з’їзді Міжнародної комісії кримінальної поліції, де було створено Міжнародну Організацію Кримінальної Поліції – Інтерпол, учасники наголошували, що екстрадиційний арешт особи повинен ґрунтуватися лише на підставі письмового документу – міжнародного ордеру на арешт, а також бути визначеним на законодавчому рівні кожної країни, зокрема, специфічні строки та вимоги до виконання такої міри запобіжного заходу [8].

У 1930 році офіційним друкованим органом Інтерполу, а також джерелом розповсюдження ордерів на арешт стало періодичне видання цієї організації “Міжнародна суспільна безпека” (згодом отримало назву “Міжнародний вісник кримінальної поліції”). Ініціатором такої форми публікації ордерів на арешт став голова Федерального бюро розслідувань Сполучених Штатів Америки Дж. Гувер, який використав досвід публікації розшукових бюлетенів у Америці, що розклеювалися у громадських місцях та поліцейських відділках. Також було визначено, що всі ордери на арешт повинні бути приведені до однієї форми, а також мають поновлюватися кожні півроку і не мати політичного, військового чи расового підґрунтя [9].

Визначення екстрадиційного арешту в українському законодавстві не існує, на відміну від законодавства Казахстану, де ст. 534 Кримінально-процесуального кодексу дано поняття екстрадиційного арешту та вимоги до його застосування [10]. На нашу думку, екстрадиційний арешт – це міра запобіжного заходу, передбачена внутрішнім законодавством країни, або міжнародними угодами, що застосовується правоохоронними органами країни у разі отримання мотивованого ордеру на затримання та арешт від правоохоронних органів іншої держави до отримання формального запиту про екстрадицію каналами дипломатичного зв’язку, у разі визнання цього ордеру відповідно до внутрішнього законодавства країни судом або іншим уповноваженим органом.

Відповідно до законодавства України, а саме ч. 2 ст. 29 Конституції України, встановлено, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. Згідно з ч. 1 ст. 148 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК) запобіжні заходи застосовуються до підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого з метою запобігти спробам ухилитися від дізнання, слідства чи суду, перешкодити встановленню істини у кримінальній справі або продовжити злочинну діяльність, а також для забезпечення виконання процесуальних рішень. При цьому відповідно до ч. 2 цієї ж статті такі заходи застосовуються за наявності достатніх підстав вважати, що зазначені особи намагатимуться ухилитися від слідства й суду або від виконання процесуальних рішень, перешкоджатимуть встановленню істини у справі або продовжуватимуть злочинну діяльність. Відповідно, підставою для застосування такого запобіжного заходу, як тримання під вартою, передбаченого статтею 155 Кримінально-процесуального кодексу України, не можуть бути рішення судів зарубіжних країн, а також запити про арешт даних осіб, такою підставою може бути лише мотивоване рішення національного суду, яке приймається на основі наданих до суду доказів,

зокрема, наданих у встановленому порядку правоохоронними органами іноземних держав документів [11].

Основними ознаками екстрадиційного арешту є, по-перше, те, що до нього, з огляду на специфічність такого заходу, не повинні застосовуватися положення кримінально-процесуального законодавства, що регулюють затримання та арешт осіб усередині країни, він повинен визначатися окремими нормами закону, по-друге, запит на екстрадиційний арешт має містити обов'язкові елементи:

- перелік злочинів, за вчинення яких розшукується особа;
- викладення фактів, які свідчать про причетність цієї особи до вчинення злочину;
- витяг із законодавчого акту (Кримінального кодексу), в якому міститься опис конкретного злочину та встановлене покарання за нього;
- зазначення реквізитів або копію ордеру на арешт особи (оголошення особи у розшук), видану правоохоронними органами запитуючої країни;
- письмове запевнення запитуючої країни у тому, що після арешту особи буде запитана її екстрадиція;
- метричні характеристики та опис зовнішності особи (по можливості – фотографія).

Також, характеристикою екстрадиційного арешту є те, що в разі виконання ордеру на арешт, строк затримання особи та тримання такої особи під вартою є обмеженим (визначається внутрішнім законодавством або міжнародними угодами). Додатково слід зазначити, що з метою отримання каналами поліцейського зв'язку запиту на екстрадиційний арешт застосовується також затримання, яке, як правило, не перевищує строку встановлення особи (адміністративне затримання) за національним законодавством кожної країни. В Україні, у зв'язку з відсутністю норм, які б регулювали питання екстрадиційного арешту, такі питання вирішуються за аналогією до положень про строки затримання та тримання під вартою, передбачені Кримінально-процесуальним кодексом України. Наведемо декілька прикладів строків затримання та екстрадиційного арешту в різних країнах: найбільш розповсюдженим є затримання, яке не перевищує 48 годин (Албанія, Австрія, Азербайджан, Великобританія, Естонія, Ізраїль, Ліхтенштейн, Литва, Мальта, Південно-Африканська республіка, Польща Португалія, Росія, Словенія, Франція, Чехія) та 24 години (Румунія, Іспанія, Македонія). Існують також виключення, наприклад, у Словаччині він складає 96 годин та може бути продовжений до 120 годин, а за законодавством Німеччини не може тривати більше одного дня після арешту. Строки екстрадиційного арешту також відрізняються, від 18 днів у Албанії та Ірландії до трьох місяців у Хорватії, в основному ж такий строк визначений у 40 днів (Австрія, Бельгія, Болгарія, Кіпр, Чехія, Естонія, Угорщина, Норвегія, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Македонія, Туреччина) [12]. Строк екстрадиційного арешту закінчується з отриманням запиту про екстрадицію каналами дипломатичного зв'язку і з цього моменту починається інший строк тримання під вартою – вирішення питання про екстрадицію особи. Якщо протягом визначеного часу такий документ не буде отримано, то особа підлягає звільненню.

Як уже було зазначено вище, проблема можливості переховування підозрюваних, обвинувачених, підсудних і засуджених від органів слідства та суду через бюрократичність та довготривалість процедури надсилання запиту про арешт дипломатичними каналами ставить під загрозу існування інституту екстрадиції, тому значна увага приділяється саме забезпеченню вчасної реалізації екстрадиційного розшуку, чим займається Міжнародна Організація Кримінальної Поліції – Інтерпол.

На сьогоднішній день Інтерпол публікує декілька форм спеціальної інформації: повідомлення стосовно осіб, повідомлення про викрадене майно, листи "modus operandi", циркулярні листи, періодичні звіти та технічні брошури.

Серед вищевказаних найбільш важливими у рамках нашого дослідження є саме повідомлення стосовно осіб. Усі вони (за виключенням повідомлення з зеленим кутом, яке може публікуватися кожним національним центральним бюро Інтерполу окремо) публікуються Генеральним Секретаріатом Інтерполу за запитом національних центральних бюро Інтерполу у відповідних країнах, або за власною ініціативою арабською, англійською, іспанською та французькою мовами після перевірки на предмет відповідності принципам діяльності Інтерполу (недопущення розшуку каналами Інтерполу осіб за політичними або расовими мотивами). Доступ до таких повідомлень є тільки у відповідних бюро Інтерполу, для широкого загалу вони не публікуються або публікуються вибірково у скороченому вигляді.

Повідомлення мають форму окремих листів паперу на яких міститься узагальнена інформація щодо осіб, предмети або події, а також відповідне кольорове маркування, згідно з призначенням такого повідомлення.

У системі Інтерполу діють наступні кольорові позначення повідомлень:

- повідомлення з червоним кутом – розшук злочинців з метою їх подальшої екстрадиції;
- повідомлення з синім кутом – запит на збір кримінальної інформації стосовно конкретної особи;
- повідомлення з зеленим кутом – попередження про те, що дана особа раніше вчиняла злочини та може вчиняти аналогічні злочини на території інших країн;
- повідомлення з жовтим кутом – запит на ідентифікацію осіб, які не можуть повідомити інформацію про себе, а також розшук безвісти зниклих осіб;
- повідомлення з чорним кутом – запит інформації стосовно невстановлених трупів;
- повідомлення з помаранчевим кутом – повідомлення правоохоронних органів інших країн про речовини, злочини та події, що можуть становити загрозу для суспільної безпеки;
- спеціальне повідомлення Інтерполу та ООН – інформація стосовно груп осіб та окремих осіб, які є об'єктами санкцій ООН проти угруповань “Аль Каїда” та “Талібан” [13].

У рамках нашого дослідження найбільший інтерес викликає саме повідомлення з червоним кутом (розшуковий циркуляр), яке саме по собі не являється ордером на арешт, але публікується на підставі діючого ордеру на арешт та містить опис зовнішності, фотографії, відбитки пальців, номери паспорту та інших документів розшукуваної особи, юридичну інформацію – злочин, у скоєнні якого підозрюється особа, якими статтями кримінального закону передбачено це діяння, яке покарання застосовується за вчинення таких злочинів, посилання на реквізити судового рішення, яким було встановлено міру запобіжного заходу, ймовірні країни перебування.

Велика кількість країн визнали наявність повідомлення з червоним кутом достатньою підставою для екстрадиційного арешту (більше 70 країн, як правило, умови визнання повідомлення з червоним кутом країнами визначаються міждержавними угодами), а канали Інтерполу, відповідно до міжнародних конвенцій – визнано офіційним способом надіслання запитів на здійснення екстрадиційного арешту, зокрема, такі положення містять міжнародні угоди, які ратифіковані Україною, а саме: ст. 16 Європейської конвенції про видачу правопорушників; ст. 27 Європейської конвенції про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками, 1964 року; ст. 15 Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків, 1970 року; ст. 11 Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності, 1997 року; ст. 30 Конвенції про корупцію у контексті кримінального права, 1999 року; ст. 13 Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах, 1972 року; ст. 24 Конвенції про

відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, 1990 року; ст. 12 Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства, 1977 року [14, с. 99; 15].

Що стосується зарубіжних країн, то аналогічні норми закріплені у ч. 3 ст. 22 Конвенції про екстрадицію, підписаної у 1994 році країнами-членами Економічного Союзу держав Західної Африки, ст. 14 Міжамериканської конвенції про екстрадицію 1991 р., ст. XI Угоди про екстрадицію Ліги арабських держав [16, 17, 18].

Наступним кроком у вдосконаленні діяльності роботи Інтерполу стало запровадження у 2000 році системи скорочених електронних повідомлень (diffusions), які є скороченим варіантом повідомлень з кольоровим маркуванням, у них міститься друкована інформація щодо розшукуваної особи та відповідна юридична інформація, а також запити правоохоронних органів щодо надання правової допомоги у рамках кримінальних справ, стосовно встановлення місцезнаходження осіб чи предметів, перевірки інформації кримінального характеру, проведення слідчих та інших дій. Розсилаються такі повідомлення через захищену систему електронних повідомлень Інтерполу "I-24/7". На даний час розвиток системи таких повідомлень вважається найбільш перспективним завданням удосконалення роботи Інтерполу, оскільки дозволяє кожному національному бюро Інтерполу формувати свою базу даних розшукуваних злочинців та здійснювати оперативні перевірки осіб. За даними статистики, у 2008 році було опубліковано загалом 4 569 повідомлень, з яких 3 126 – з червоним кутом, 304 – з блакитним, 664 – із зеленим, 385 – з жовтим, 91 – з чорним, 7 – з помаранчевим, 26 – спеціальні повідомлення Інтерполу та ООН. Також у базі даних Інтерполу містилось 13 339 скорочених електронних повідомлень (diffusions). Усього ж, з урахуванням раніше опублікованих повідомлень, у базі даних Генерального Секретаріату Інтерполу міститься 23 898 повідомлень з кольоровим позначенням та 41 460 скорочених електронних повідомлень (diffusions). Кількість осіб, заарештованих на основі інформації, що містилась у цих повідомленнях сягає 27 630 осіб [13, 10].

Підсумовуючи сказане вище, необхідно зазначити, що екстрадиційний арешт у наш час відіграє вирішальну роль у процесі здійснення процедури екстрадиції, як важливого інституту міжнародного і процесуального права та розвитку співробітництва держав у протидії злочинності.

Додатково слід зазначити, що нормативно-правове регулювання екстрадиційного арешту на внутрішньодержавному рівні в Україні знаходиться в початковій стадії та переживає період інтенсивного розвитку. Разом з цим, потребують негайного вирішення питання нормативно-правового закріплення цих положень у національному законодавстві та вироблення державної концепції з розвитку міжнародного співробітництва у правоохоронній сфері.

Список використаних джерел

1. *S. Spear* The Law of Extradition, International and Interstate: With an Appendix, Containing the Extradition Treaties and Laws of the United States, Several Sections of the English Extradition Act of 1870 and Extradition Regulations and Forms. – Weed, Parsons & Co. – 1879. – 448 p.;
2. *E. Clarke* A Treatise Upon the Law of Extradition: With the Conventions Upon the Subject Existing Between England & Foreign Nations, and the Cases Decided Thereon. – Stevens and Haynes. – 1867. – 183 p.
3. *J. Moore* A treatise on extradition and interstate rendition, Boston book company. – 1891. – 2 v. – 647 p.
4. *H. Biron* and *K. Chalmers* The Law and Practice of Extradition. – Stevens and Sons Publishing. – London. – 1903. – 432 p.

5. *F. Piggott* Extradition: A Treatise on the Law relating to fugitive offenders. – London, Hong Kong. – 1910. – 349 p.
6. *S. Bemis Jay's Treaty: A Study in Commerce and Diplomacy.*, 2nd ed. – New Haven: Yale University Press. – 1962. – art. 27.
7. *S. Bedi* Extradition: a treatise on the laws relevant to the fugitive offenders within and with the commonwealth countries. – Wm. S. Hein Publishing. – 2002. – 561 p.
8. *I. Shearer* Extradition in international law (International Criminal Police Commission, Resolution № II/4 of 7 September 1923). – Manchester University Press ND. – 1971. – p. 203.
9. *J. Hopkins* Extradition. Jurisdiction the Cambridge Law Journal. – Vol. 61. – No. 2 (Jul., 2002). – pp. 239 – 242;
10. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 16 июля 1997 года №167–1. (с изменениями и дополнениями по состоянию на 08.01.2007 г.). – Алматы: ТОО "Издательство ЛЕМ". – 2007 г. –192 с.
11. Кримінально-процесуальний кодекс України. Офіційна сторінка Верховної Ради України. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.zakon.rada.gov.ua>>.
12. *European Committee on Crime Problems, Committee of Experts on the Operation of European Conventions in the penal field.*, PC-OC/ INF 71., Strasbourg 15 October 2004;
13. *Interpol fact sheet COM/FS/2009-02/GI-02.* – Офіційна веб-сторінка Інтерполу в Інтернеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.interpol.int/Public/ICPO/FactSheets/GI02.pdf>>.
14. *В.И. Самарин* Интерпол. Международная организация уголовной полиции. – СПб.: Питер, 2004. – 202 с.: ил.
15. *Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори – К., „Фенікс”.* – 2006. – 800 с.
16. *Office of the United Nations High Commissioner for Refugees Collection of international instruments and legal texts concerning refugees and others of concern to UNHCR (Convention on extradition.* – Abuja: Economic Community of West African states, 1994). – United Nations Publications, 2007. – 1896 p.
17. *Edward H. Lawson, Mary Lou Bertucci, Laurie S. Wiseberg* Encyclopedia of Human Rights (Inter – American Convention on extradition Caracas). – 1981. – Washington. – 1996. – 1715 p.
18. *S. K. Verma* An Introduction to Public International Law (Extradition agreement. – Cairo: Secretary General of the League of Arab States, 1952). – PHI Learning Pvt. Ltd. – 2004. – 488 p.
19. *Opening remarks by Ronald K. Noble, INTERPOL Secretary General 34th INTERPOL European Regional Conference, Nicosia, Cyprus (25–27 May 2005).* – Офіційна веб-сторінка Інтерполу в Інтернеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://http://www.interpol.com/public/ICPO/speeches>>.

В статье рассмотрены основные аспекты осуществления процедуры экстрадиционного ареста на Украине и за рубежом. Определены основные пути совершенствования нормативно-правового обеспечения и практики осуществления экстрадиционного ареста.

The author of the article discusses the main aspects of extradition arrest in Ukraine and abroad. Also the author proposes some ways of improving the legal provision of the process of extradition arrest.

Стаття надійшла до редакції журналу 25 травня 2009 року.